

Институт за политичке студије,
Добрињска 11, 4. спрат
11000 Београд,
Србија

**ПЕРСПЕКТИВЕ
ПОЛИТИЧКИХ НАУКА У
САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ
III**

Приредили
Милица Стојчић
Саво Симић

Београд, 2025.

**ПЕРСПЕКТИВЕ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ III**

2025.

ISBN 978-86-7419-415-7

DOI: <https://doi.org/10.18485/ppnsd.2025.3>

Приредили:

Милица Стојчић, Саво Симић

Издавач:

Институт за политичке студије, Београд

Добрињска 11

Тел. 0113349205

<http://www.ips.ac.rs/>

За издавача:

др Миша Стојадиновић

Програмски одбор:

др Миша Стојадиновић, научни саветник, Институт за политичке студије,

др Момчило Суботић, научни саветник, Институт за политичке студије,

др Синиша Атлагић, редовни професор, Факултет политичких наука,

Универзитет у Београду,

др Срђан Кораћ, виши научни сарадник, Институт за политичке студије,

др Јелена Тодоровић Лазић, виши научни сарадник,

Институт за политичке студије,

др Вера Арежина, ванредни професор, Факултет политичких наука,

Универзитет у Београду,

др Душан Вучићевић, ванредни професор, Факултет политичких наука,

Универзитет у Београду,

др Петар Матић, научни сарадник, Институт за политичке студије,

др Никола Младеновић, научни сарадник, Институт за политичке студије,

др Сања Стошић, научни сарадник, Институт за политичке студије,

др Лидија Мирков, доцент, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду,

др Марко Тмушић, доцент, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду,

др Драган Траиловић, научни сарадник,

Институт за међународну политику и привреду

Организациони одбор:

мрр Милица Стојчић, истраживач-сарадник, Институт за политичке студије,

мрр Саво Симић, истраживач-приправник, Институт за политичке студије,

мрр Ненад Спасојевић, истраживач-сарадник, Институт за политичке студије,

мрр Андреа Матијевић, истраживач-сарадник, Институт за политичке студије

Дизајн корица:

Марија Стевановић

Прелом и штампа:

Донат граф, Београд

Тираж

50

Погледи, ставови и мишљења изречени у овом зборнику припадају ауторима или приређивачима и не представљају званичне ставове Института за политичке студије, Београд. Сви радови у овом зборнику објављени су под СС.ВУ лиценцом.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР 09-10

Милица Стојчић, Саво Симић

РЕАЛИЗАМ КАО ПРЕПРЕКА У ПОСТИЗАЊУ ТРАЈНОГ
МИРА: СТУДИЈЕ СЛУЧАЈА СУКОБА
РУСИЈА – УКРАЈИНА И ИЗРАЕЛ – ПАЛЕСТИНА 13-41

Александар Божићевић

QUAD КАО МЕХАНИЗАМ УРАВНОТЕЖАВАЊА
НР КИНЕ У ИНДО-ПАЦИФИКУ
– СТУДИЈА СЛУЧАЈА ИНДИЈЕ 43-67

Даница Лазовић

ДЕКЛАРАЦИЈА ПРВОГ СВЕСРПСКОГ САБОРА
– ПОДРИВАЊЕ ИЛИ ОПЕРАЦИОНАЛИЗАЦИЈА
ДЕЛТОНСКОГ СПОРАЗУМА? 69-93

Ђорђе Радовановић, Иван Башчаревић

МОДЕЛ „ТИХОГ ЕТНИЧКОГ ЧИШЋЕЊА” СРБА СА
КОСОВА И МЕТОХИЈЕ У ПЕРИОДУ „ПОМИРЕЊА”:
СЛУЧАЈ ВУЧИТРСКЕ ГОЉБУЉЕ 95-121

Иван Матић

ИЗАЗОВИ ТЕОРИЈЕ ДРУШТВЕНОГ УГОВОРА У
САВРЕМЕНОЈ ФИЛОЗОФИЈИ 123-144

Ивана Дуњић

ДИПЛОМАТСКО ПРЕДВОЂЕЊЕ ИЛИ ТЕХНОЛОШКО
ЗАОСТАЈАЊЕ: ИЗБОР ГРУПЕ СЕДАМ (Г7)
У МУЛТИЛАТЕРАЛНИМ ПРЕГОВОРИМА О
ГЛОБАЛНОМ ДИГИТАЛНОМ ДОГОВОРУ 147-172

Игор Миросављевић	
СТАРЕ И НОВЕ СПОЉНОПОЛИТИЧКЕ ПРЕПРЕКЕ ЕВРОАТЛАНТСКОЈ ИНТЕГРАЦИЈИ СЕВЕРНЕ МАКЕДОНИЈЕ – БИЛАТЕРАЛНИ СПОРОВИ СА ГРЧКОМ И БУГАРСКОМ У КОМПАРАТИВНОЈ ПЕРСПЕКТИВИ	175-198
Лазар Стојановић, Јана Марковић	
МОЋ И ТЕОРИЈА РЕАЛИЗМА У МЕЂУНАРОДНИМ ОДНОСИМА НАКОН ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА	201-220
Лука Петровић	
ИНИЦИЈАТИВА „ОТВОРЕНИ БАЛКАН” И ЊЕН УТИЦАЈ НА ПОЛИТИЧКЕ ОДНОСЕ ДРЖАВА НА ЗАПАДНОМ БАЛКАНУ	223-237
Милица Илић	
ИНКРИМИНАЦИЈА ЕКОЦИДА У ПРАВУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ	239-258
Миљан Васић	
ШТА ЈЕ ЕПИСТЕМИЧКО У ЕПИСТЕМИЧКОЈ ДЕМОКРАТИЈИ?	261-280
Невена Јовановић	
СТРАТЕГИЈА УОКВИРАВАЊА ПРЕДСЕДНИЧКИХ ИЗБОРА У СЈЕДИЊЕНИМ АМЕРИЧКИМ ДРЖАВАМА 2024. ГОДИНЕ У ГОВОРИМА И ДЕБАТАМА ПРЕДСЕДНИЧКИХ КАНДИДАТА	283-301
Невена Нешић	
ЈАВНА УПРАВА И ПРИВАТИЗАЦИЈА УСЛУГА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ НА ТЕРИТОРИЈИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ НАКОН УСВАЈАЊА ЗАКОНА О СОЦИЈАЛНОЈ ЗАШТИТИ 2011. ГОДИНЕ	303-324

Немања Пурић	
НОВИ ПЛАН РАСТА ЗА ЗАПАДНИ БАЛКАН – ПОДСТИЦАЈ ПРОШИРЕЊУ ИЛИ НОВА НЕУСПЕЛА РЕФОРМА?	327-345
Ненад Спасојевић, Андреа Матијевић	
КЉУЧНИ ИЗАЗОВИ ЕКОНОМИЈА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА У ФИНАНСИРАЊУ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА	347-373
Никола Илић	
ЗНАЧАЈ ИСТРАЖИВАЧКОГ ПРИСТУПА У ИСТРАЖИВАЊУ ПОПУЛИЗМА И ПРЕИСПИТИВАЊЕ ПОЈМА – КРИТИКА ИДЕАЦИОНОГ ПРИСТУПА ИЗ УГЛА ДИСКУРЗИВНО-ТЕОРИЈСКОГ ПРИСТУПА	375-392
Никола Туцаков	
ДИСКУРС И ПРАКСА У СПОЉНОЈ ПОЛИТИЦИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ: ПОЗИЦИОНИРАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ НАКОН ИЗБИЈАЊА СЕДМООКТОБАРСКОГ РАТА	395-416
Растко Ломпар	
СВЕТА ХАЈКА ИЛИ БОРБА СА ВЕТРЕЊАЧАМА? ПРИЛОГ ТЕОРИЈСКОМ ОДРЕЂЕЊУ ПОЈМА АНТИКОМУНИЗАМ	419-438
Стефан Анђелковић	
ЗНАЧАЈ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ У ПОЛИТИЧКОЈ ФИЛОЗОФИЈИ ДОБРИЦЕ ЋОСИЋА	441-456

TABLE OF CONTENTS

EDITORS' PREFACE	09-10
Milica Stojčić, Savo Simić	
REALISM AS OBSTACLE FOR REACHING LASTING PEACE: CASE STUDIES OF THE RUSSIA – UKRAINE AND ISRAEL-PALESTINE CONFLICTS	13-41
Aleksandar Bogičević	
QUAD AS A MECHANISM FOR BALANCING THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA IN THE INDO-PACIFIC – A CASE STUDY OF INDIA	43-67
Danica Lazović	
DECLARATION OF THE FIRST ALL-SERBIAN ASSEMBLY: UNDERMINING OR OPERATIONALIZING THE DAYTON AGREEMENT?	69-93
Dorđe Radovanović, Ivan Baščarević	
A MODEL OF “QUIET ETHNIC CLEANSING” OF SERBS FROM KOSOVO AND METOHIA IN THE PERIOD OF “RECONCILIATION”: THE CASE OF VUCITRNSKA GOJBULJA	95-121
Ivan Matić	
CHALLENGES OF THE SOCIAL CONTRACT THEORY IN CONTEMPORARY POLITICAL PHILOSOPHY	123-144
Ivana Dunjić	
DIPLOMATIC LEADERSHIP OR TECHNOLOGICAL BACKWARDNESS: THE GROUP OF SEVEN'S (G7) CHOICE IN MULTILATERAL NEGOTIATIONS ON THE GLOBAL DIGITAL COMPACT	147-172

Igor Miroslavljević	
OLD AND NEW EXTERNAL OBSTACLES TO THE EUROATLANTIC INTEGRATION OF NORTH MACEDONIA – BILATERAL DISPUTES WITH GREECE AND BULGARIA FROM A COMPARATIVE PERSPECTIVE	175-198
<hr/>	
Lazar Stojanović, Jana Marković	
THE POWER AND THEORY OF REALISM IN INTERNATIONAL RELATIONS AFTER THE SECOND WORLD WAR	201-220
<hr/>	
Luka Petrović	
THE “OPEN BALKANS” INITIATIVE AND ITS INFLUENCE ON THE POLITICAL RELATIONS OF THE COUNTRIES IN THE WESTERN BALKANS	223-237
<hr/>	
Milica Ilić	
CRIMINALISATION OF ECOCIDE IN EUROPEAN UNION LAW	239-258
<hr/>	
Miljan Vasić	
WHAT IS EPISTEMIC IN EPISTEMIC DEMOCRACY?	261-280
<hr/>	
Nevena Jovanović	
FRAMING UNITED STATES PRESIDENTIAL ELECTIONS 2024 IN PRESIDENTIAL CANDIDATES SPEECHES AND DEBATES	283-301
<hr/>	
Nevena Nešić	
PUBLIC ADMINISTRATION AND PRIVATIZATION OF SOCIAL PROTECTION SERVICES AT THE TERRITORY OF THE REPUBLIC OF SERBIA AFTER THE ADOPTION OF THE LAW ON SOCIAL SECURITY PROTECTION IN 2011	303-324

Nemanja Purić	
A NEW GROWTH PLAN FOR THE WESTERN BALKANS – A BOOST TO ENLARGEMENT OR ANOTHER FAILED REFORM?	327-345
<hr/>	
Nenad Spasojević, Andrea Matijević	
KEY CHALLENGES OF WESTERN BALKAN ECONOMIES IN FINANCING SUSTAINABLE DEVELOPMENT	347-373
<hr/>	
Nikola Ilić	
THE IMPORTANCE OF THE RESEARCH APPROACH IN THE STUDY OF POPULISM AND A RE-EXAMINATION OF THE CONCEPT – A CRITIQUE OF THE IDEATIONAL APPROACH FROM THE PERSPECTIVE OF THE DISCURSIVE-THEORETICAL APPROACH	375-392
<hr/>	
Nikola Tucakov	
DISCOURSE AND PRACTICE IN THE EUROPEAN UNION'S FOREIGN POLICY: POSITIONING AND PERSPECTIVES FOLLOWING THE BREAKOUT OF THE OCTOBER 7TH WAR	395-416
<hr/>	
Rastko Lompar	
A HOLY ALLIANCE OR A FIGHT AGAINST WINDMILLS? SOME CONSIDERATIONS ON THE DEFINITION OF ANTICOMMUNISM	419-438
<hr/>	
Stefan Anđelković	
THE SIGNIFICANCE OF KOSOVO AND METOHIA IN THE POLITICAL PHILOSOPHY OF DOBRICA ĆOSIĆ	441-456
<hr/>	

Ђорђе Радовановић*

*Универзитет у Приштини са привременим седиштем у
Косовској Митровици Филозофски факултет,
Катедра за социологију*

Иван Башчаревић**

*Универзитет у Приштини са привременим седиштем у
Косовској Митровици, Филозофски факултет,
Катедра за социологију*

МОДЕЛ „ТИХОГ ЕТНИЧКОГ ЧИШЋЕЊА” СРБА СА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ У ПЕРИОДУ „ПОМИРЕЊА”: СЛУЧАЈ ВУЧИТРСКЕ ГОЈБУЉЕ

Сажетак

На примеру села Гојбуља описује се шира слика обесправљености српске заједнице на Косову и Метохији. Најпре приказујемо историјат српско-албанских односа у вучитрнској области стављајући акценат на значај српске средњовековне државе на простору Космета, чиме се приказује биполарни континуитет сукоба између испостављених албанских захтева (између осталих – потакнутих демографским растом) и отпора да се у наведеним условима очува елементарна државност Србије, релевантних и за савремено перципирање косметског проблема, односно његовог решавања. Након тога следи анализа међуетничких односа у периоду парафирања бриселских споразума, када су историјски сукоби (бар прокламативно), коначно

* Имејл адреса: djordje.radovanovic@pr.ac.rs; ORCID: 0000-0002-8266-4219.

** Имејл адреса: ivan.bascarevic@pr.ac.rs; ORCID: 0009-0006-8869-5135.

добили шансу за помирењем. Материјал добијен полуструктурисаним дубинским интервјуом потврђује основну претпоставку истраживања да „преговори о помирењу” нису допринели нормализацији односа, већ се насиље над Србима спроводи и након њихове интеграције у косовски систем, при чему се репрезентује модел „тихог етничког чистићења” српског народа под арбитражом западног дела међународне заједнице и Европске уније, што сликовито показује случај села Гојбуље.

Кључне речи: *Вучитрнска Гојбуља, Косово и Метохија, самопроглашено независно Косово, бриселски споразуми, „тихо етничко чистићење” Срба.*

ВУЧИТРНСКА ГОЈБУЉА – КРАТАК ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ

Половином средњег века Вучитрн (*Вљчи Трњ*, Вучји трн) улази у састав средњовековне српске (Немањине) државе као некадашњи римски град Вицијанум (*Vitianum*) (Kostić 1922) који је са околним областима као градско насеље био пасиван све до позног доба српске средњовековне владавине. Након тога постаје главни град-престоница Вука, касније Ђурђа Бранковића, при чему се интензивира економски раст и тиме постаје већи и напреднији град од саме Приштине (Урошевић 1938). Током читавог 15. века, Вучитрн остаје земља Бранковића, област значајне дипломатије за српски народ (Nušić 1902), да би од 16. века био основан као седиште српске епископије, након обнављања Пећке патријаршије (Giljferding 1972). Будући да је дотадашња, делимична колонизација Османлија, најавила слабљење српске државе на Косову и Метохији, катастарски попис за област Бранковића из 1455. године показује да је становништво Вучитрна са околином (укључујући и село Гојбуља) васцело српско и тиме припада тадашњој широј слици Косова и Метохије као „чисто српској земљи” (Bogdanović 1986).

Село Гојбуља као саставни заселак вучитрнске области кроз историју имало је исту или сличну судбину као читав вучитрнски крај и с тога и тада, али и данас, било је носилац бремена етничких сукоба и етничких насиља. Недалеко од Вучитрна, у подножју

Копеолика на реци Трстенки, село Гојбуља, дели се на Топличански, Бошчарски, Дробњачки и засеок Батваре, каква је и препозната у „турским” катастарским пописима (Угошевић 1965, 176). Пак, наведени засеоци, формирани каснијим проширењем села, само су насеобине настале на изворном српском селу Батваре (Батбарин-Батбара) касније Гојбуља – настала на местима званим Старо Батваре и Кућиште (177), на којима се и данас налази старо батварско хришћанско гробље и црква у рушевинама, што сведочи о старини села уз који иде и стари назив Селиште (Ђорђевић и Зарковић 1997). Становништво Гојбуље први пут се под тим именом помиње у Девичком катастиху из 1763, 1766, и 1777. године када се Срби уписују као дародавци манастира (Zadužbine Kosova 1987, 421), што истовремено говори о процесу опадања српског становништва, али и о томе да се Срби нису у потпуности иселили под сеобама Чарнојевића и Јовановића (Ђорђевић и Зарковић 1997, 16). Током 20. века Гојбуља и њено српско становништво и даље је било предмет насиља од стране османских ага али и арбанашког становништва, при чему је долазило до етнички мотивисаних исељавања Срба (1909–1910), након чега би њихове куће заузимао Арбанаси. Од времена ослобођења ових крајева није било већих померања становништва (17), а Гојбуља је у континуитету до периода 2009–2010. године 21. века остала етнички чисто српско село. И поред тога што су Гојбуљци одолели притисцима исељавања током сеоба, град Вучитрн готово је „очишћен” од Срба, због чега се у различитим сведочењима називао незнатном паланком или чак великим селом (Ami Voué 1840, 509), што потврђује чињеница да је с почетком друге половине 19. века имао тек око 400 кућа од којих је 150 било православних. Неколико година касније 1863. године, варош је бројала око 600,700 кућа или 800 домова са 4.000 становника на прелазу у 20. век, од којих је 250 било српских (цитирано у Угошевић 1965, 221). Укупан број српских кућа из Вучитрна и околине, укључујући и Дреницу са манастиром Девичом, износио је 1899. године 510 домова (Sekulić 2001, 181). Податке потврђује и попис из 1921. године који броји 916 кућа са 4.711 становника (Угошевић 1965, 221–222).

Драматична ситуација српског живља додатно се погоршава уколико се каже да је српски народ на овом простору био изложен различитим шиканирањима и етнички мотивисаном насиљу током читавог 20. века, укључујући два велика рата. Жртве насиља нису били само становници града, већ и становници села (Zadužbine

Kosova 1987). Популација Вучитрна са околином у другој половини 20. века пратила је општи тренд етничке смене становништва на Косову и Метохији. Депопулација српског становништва била је изразита у периоду од 1948. године до 1991. када је њен удео пао са 23,6% на 9,9% у 1991. години. Исти случај је и са црногорским становништвом, док је насупрот томе, албанска популација бележила демографски бум са 68,4% у 1948. години на 82,2% у 1991. години (Medojević i Milosavljević 2019, 269).

На овакав међуетнички несклад није утицао само природни прираштај албанског становништва, већ и општа друштвено-политичка клима „дозвољеног” прогањања Срба (Petrović i Blagojević 1989, 162), које је вишедеценијски потпомогнуто институционалним насиљем комунистичких структура (Vukadinović 2020), и општим бујањем албанског национализма (Baščarević 2016). Вучитрн је 1953. бројао тек око 1.400 Срба и Црногораца односно око 1.500 душа 1961. године, да би 1981. године пао на број од 1.200 Срба. Са околином у том периоду имао је знатно више српског становништва, а током и након агресије Организације Северноатлантског споразума [НАТО] из тог региона етнички је протерано око 5.820 Срба (Medojević i Milosavljević 2019, 274), остатак српског живља (након агресије и етничког чишћења 17. марта 2004) остао је да живи у селима око Вучитрна (видети Попис 1991), данашњим „енклавама”. Савремено обитавање Срба из околине Вучитрна концентрисано је у свега четири села (од укупно 63 села из околине Вучитрна), од којих је највеће Прилуђе, а мање су Гојбуља, Граце и Вучитрнска Бањска. Наведена српска села и данас су под свакодневним, континуираним притиском Албанаца и косовских институционалних механизма (Pavlović 2020).

ДЕФИНИЦИЈА ЕТНИЧКОГ ЧИШЋЕЊА

Термин *етничко чишћење* нуспродукт је савременог друштва у коме се поред „природних” (Hobsbawm 1993) ставио акценат и на производњу „нових нација”. Тиме се бројним етничким групама дало за право да у оквиру својих идентитетских обележја креирају „синтетичке нације” (Ђурковић 2024), најчешће базираних на процесу стицања независности сецесијом једног дела територије државе у којој су интегрисани – неретко одвијаних под наводним „угрожавањем људских права” (Mitrović 2000). Супротно томе,

исти принцип „чишћења” одређене територије карактеристичан је и за већ конституисане државе, а оба примера могу бити повезана са геостратешким интересима великих сила, или пак њиховим идеолошко-економским детерминантама (Станковић Пејновић 2018). Етничко чишћење је у тој сврси примарни метод, који, када није обележен екстремним облицима (*протеривање становништва, принудна асимилација, уклањање*), буде неретко карактеристичан по својој прикривености што дугорочно доприноси његовим циљевима (Andreopoulos 2024).

Тихи модел етничког чишћења свакако се односи на угрожавања права одређене популације, углавном препознате по својим етничким карактеристикама (Petrović 2007) од стране, углавном, већинске групације на одређеној територији, са тежњом да дугорочно изврши ревизију њених културних, верских и националних особености које је разликују од примарне групе. Најчешће детерминанте етничког чишћења произилазе из ратних циљева одређених етничких групација/држава, са идејом освајања територије на коју полаже право (*или пак наводно полаже право*), чија борба за „чишћењем” може бити мотивисана жељом за осветом али и територијалним експанзионизмом и освајањем. Како закључује Владисављевић, етничко чишћење прати жеља за реваншизмом и осветом (Vladisavljević 2011, 108), док је током мирнодопског периода у постконфликтном миљеу најчешће обележено доношењем дискриминаторних закона, ангажовањем медија на етикетирању групе, стварању стереотипа и етничке мржње између две или више различитих група. За разлику од наведеног, „чишћење” одређене популације манифестује се и кроз програме спречавања њеног повратка, често спровођеног у атмосфери у којој је законска процедура повратка политички сторнирана и контролисана (Munivgana Vajda 2011, 1927).

Услед недостатка званичне дефиниције термина, етничко чишћење се дефинише као процес постизања „етничке хомогености одређеног подручја, употребом силе или застрашивања, с циљем да се особе које припадају одређеним етничким, националним, расним или верским групама уклоне с одређеног подручја” (Бошковић 2012, 548). Други га дефинишу и као „покушај стварања етнички хомогених географских подручја кроз депортацију или присилно расељавање особа које припадају одређеним етничким групама” (Andreopoulos 2024), што према истом аутору укључује и уклањање свих физичких остатака циљане групе кроз уништавање споменика,

гробаља и богомоља са задатком постизања културоцида и целокупне измене социјално-демографске и архитектонске слике на одређеној територији.

КОСОВО И МЕТОХИЈА У ПЕРИОДУ МЕЂУЕТНИЧКОГ „ПОМИРЕЊА”

Српско становништво и српска културна баштина на Космету била је и остала предмет (*талац насиља*) од стране косовских Албанаца и након рата успостављених паралелних албанских институција (Суботић 2020, 147), због чега су се међуетнички односи до почетка првих преговора о помирењу налазили у отвореном или полу-отвореном сукобу, у коме су, по правилу, страдали Срби и баштина Српске православне цркве (Радовановић и Обрадовић 2020). Пак, почетак бриселских преговора са косовским Албанцима под арбитражом ЕУ од 2011–2013., бар декларативно је најавио нове, квалитетније међуетничке односе, који су за циљ имали међусобно помирење и „нормализацију односа”. Иако је преговорима о помирењу (посебно оним из 2013), Србија званично напустила „тврдолинијашку” косовску политику (Мladenović 2014) упустивши се у програм (де)етницизације српске државе (Porić 2021) са (а)националним садржајем (Šavoški 2019), ипак су бриселски споразуми¹ како-тако настојали да реше бројне проблеме пре свега Срба на Космету, који произилазе из домена безбедног окружења, слободе кретања, те права имплицираних из сета правосуђа и у крајњем случају сета права заснованих на уживању основних људских права, права на живот, економску виталност и опште-друштвени развој.

Иако је политички дијалог Београда и Приштине данас у незавидној фази, ипак је пренебрегнут специјалном војном операцијом у Украјини. То је довело до једностраних акција Приштинских институција за убрзаним и насилним решавањем коначног статуса самопроглашеног независног Косова; бројним спорним питањима која су произилазила из опуса (пара)институционалног миљеа. Најављено је (*од стране потписника споразума*), да су бројне бригае, пре свега Срба, окончане или су у процесу санирања. Гарант наведених очекивања јесу пре свега интеграције у које је српски преговарачки тим ушао у последњих десет година, манифестованих

¹ Мисли се на први Технички споразум из Брисела из 2011, и Бриселски споразум (Први споразум о принципима који регулишу нормализацију односа) из 2013. године.

у формирању јединствене Косовске полицијске службе [КПС] и других безбедносних система, јединственог правосуђа и јединствене институционалне управе (Први споразум о принципима који регулишу нормализацију односа), што би (мада уз одлагање формирања Заједнице српских општина од стране Привремених институција из Приштине [ПИС]), требало да одговори на пређашњу праксу континуираног угрожавања људских права српског народа.

Нажалост, неуставни бриселски споразуми (Simović i Šurlan 2014) донети и имплементирани на уштрб националних интереса Републике Србије, у пракси су, с једне стране, проузроковали истискивање институција, а тиме и суверенитета српске државе са Космета.² Са друге стране, уједно, бар према тексту споразума али и национално-популистичким изјавама владајуће коалиције, наводно су осигурали опстанак српског становништва, виртуелни суверенитет РС (Јанев 2013), али и безбедност и просперитет за читаву српску заједницу на Косову (упоредити Radovanović 2024). С тога је „оно што је добро” из споразума у тренутку његовог потписивања правдано чињеницом да се у датим условима ултиматума и притисака са Запада, под наводним предратним стањем на Косову и Метохији (Janev 2013), није могло другачије, те да ће договорена (ре)институционализација осигурати живот Србима. Промотери политике дијалога, упркос свим могућим критикама којима се настојало да се укаже да наведени пут није оперативан (Самарџић 2018) и да модел „повлачења Србије” са КиМ иде пре свега ка остваривању геополитичких и геостратешких интереса западних подржаваоца косовске независности (Ђурковић 2014), настојали су да имплементацијом и даљим „кооперативним и конструктивним” понашањем у државничким преговорима укажу да споразум представља прекретницу „у искреној борби Србије да мирним путем, чувајући мир и стабилност као највише вредности, ојача и заштити своје и интересе свога народа у покрајини”. Кључ је у томе, да је пристајањем Србије на инсталирање косовских структура (*чак и на северу КиМ!*) обезбеђено да се на самом почетку политичког дијалога логика преговарачког процеса надаље преусмери на испуњавање договора за заштиту Срба у покрајинском систему (Ђурић 2019, 6).

Пракса међуетничких односа с почетка имплементације споразума није наговештавала да ће насиље над Србима престати,

² Посебно са Севера покрајине који је етнички и географски одвојен од албанске заједнице стациониране јужно од реке Ибар и притом физички ослоњен на централни део Србије.

већ је пре асоцирала на то да ће се Срби и српска православна баштина користити као талац преко кога се условљавају даљи преговори (Radovanović 2024). Почетак „кооперативности” српског преговарачког тима у главама иоле разборитијих грађана али и у пракси, током имплементације договореног најавила је такозвану „политику на парче” (Subotić 2008, 43). Интегришући граничне прелазе, због ратне претње косовских Албанаца и њихових европских подржаваоца (Прибићевић 2012), касније је све више упадао у сопствену јаму, из које се „вадио конструктивним” препуштањем Приштини најзначајнијих националних интереса Републике Србије на Космету. Споразум о царини тзв. Косова [IBM] први је корак ка попуштању пред албанским насиљем током тзв. Јулске кризе,³ да би након тога уследио читав сијасет насиља под чијим притиском је интегрисано (*укинута*) српско судство, телекомуникациони и енергетски систем, безбедносни, управни и други системи у косовски правни поредак. Било како било, реализовани део пакета, посебно судство и полицијска управа, требало би према слову споразума у пракси да омогуће Србима неке основне слободе, што би у одређеном смислу дало „ветар у леђа” дијалогу и тиме промовисало даљи разговор.

У складу са датим контекстом, испитујемо постспоразумни амбијент у селу Гојбуља са задатком да опишемо шири контекстуални оквир у коме живи српска заједница на Космету. Настојимо да одговоримо на питање, да ли су споразуми допринели смањењу насиља, те да ли су утицали на општу ревитализацију српских заједница, у овом случају села Гојбуље. У раду се тврди да се у пракси, упркос дијалогу по окриљем ЕУ, спроводи етнички инжињеринг над Србима, демонстрираног преко модела „тихог етничког чишћења”, односно перфидног и насилног протеривања српског народа приказаног на примеру вучитрнске Гојбуље која у овом случају представља општу слику српског села на Косову и Метохији.

³ Сукоби у јулу месецу 2011. године између Срба и Албанаца на Северу покрајине, изазвани жељом и акцијом албанских специјалних јединица РОСУ да заузму преостала два прелаза (Брњак и Јариње), на административној линији Косова и Метохије са Србијом. Том приликом страдао је под сасвим сумњивим и још увек неразјашњеним околностима албански припадник полиције Е. Зумбери (*Zumberi*), а током сукоба и дуготрајним блокадама путева од стране српског народа (становника четири Северне општине), повређено је више припадника КФОР и српских учесника на барикадама.

О МЕТОДОЛОГИЈИ

Материјал који износимо у чланку резултат је периодичног истраживања статуса српског народа на Космету методом полуструктурисаног дубинског интервјуа, у овом случају спроведеног са српским становницима села Гојбуља у Општини Вучитрн на Косову и Метохији. Намера аутора је да се направи исечак из до сада прикупљених исказа саговорника, те да се фокусира пажња на једну (сада малу) српску заједницу која је због наведених околности осуђена на општи демографско-социјални и економски суноврат, чему је свакако допринела неуспешна политика српских институција и недостатак стратегије за ревитализацију српске заједнице на Космету. Неоспорно је да је на општи статус српске заједнице утицао и амбијент континуираног насиља Албанаца над Србима, интензивираним у периоду „дијалога” (Radovanović 2024). У раду износимо одређене исечке интервјуа због ограниченог обима текста, те бирамо значајне за наслов. Истраживање је уследило из жеље да се прикаже општи модел исељавања Срба са Косова и Метохије, те њихов положај, посебно у периоду споразумног „помирења” две етничке групе на овом подручју. Општи циљ испитивања темељио се на добијању одговора о генералном социјално-правном статусу српске заједнице, те на дескрипцији општих услова због којих се српски народ исељава из Гојбуље, што приказује модел општег исељавања Срба са Косова и Метохије. Посебни циљеви усмерени су на описивање свакодневног живота Срба у погледу институционалне интеграције, питања безбедности и опште правне депривираниости, са нарочитим освртом на то како читава (ре)интеграција утиче на статус Срба, односно њихов опстанак у селу у периоду након потписивања бриселских споразума.

Истраживање је спроведено са десет испитаника бираних по методи препорученог (метода снежне грудве) (Vučinić Nešković 2013), односно по поступку случајног избора. Однос мушких (седам) и женских (три) испитаника случајно је одабран, не само због приметне флукуације мештана Гојбуље, већ и због актуелног пораста међуетничких тензија изазваних ратом у Украјини, односно експанзијом специјалних и парамилитарних снага Приштинских институција на Северу покрајине. У наведеном амбијенту (*амбијенту серијског оптуживања Срба са Космета за наводне ратне злочине*), значајан број испитаника се устручавао да говори о актуелним темама

из међуетничког миљеа, што је свакако ограничавало уједначен однос полова и старосну доб саговорника, али уједно је говорило о амбијенту ограничених слобода и слобода говора (упоредити Branković 2009, 81). Разговор је обављен са три испитаника из прве групе од (30–40 год.), затим три испитаника из друге групе од (41–50 год.), два саговорника из треће групе од (51–60 год.), и два саговорника из четврте групе од (61– 70 год.). Искази саговорника у раду одабрани су насумично претендујући да укратко покрију пресек стања који се односи на четири испитивана поља: свакодневица мештана; међуетнички односи након споразума; безбедносни миље и правна регулатива на тзв. Косову.

Потребно је рећи да се ради о селу које данас броји веома мали број Срба, до 32 куће у којима живи претежно старо становништво, економски и социјално усмерено ка северном делу Косовске Митровице, централној Србији и иностранству. О виталности села говори и податак да Основну школу „21 новембар”, измештену из Вучитрна након рата 1999. године, похађа веома мали број ђака (видети Tv Most 2024). Основа за разговор (Milić 2014) формирана је по моделу четворостепене скале у којој су испитаници могли да опишу међуетничке односе с обзиром на то да је присуство албанске заједнице од почетка дијалога постало видно како у интегрисаним институцијама, тако и у свакодневном животу услед исељавања српског становништва.

НАСИЉЕ АЛБАНАЦА И „ТИХО ЕТНИЧКО ЧИШЋЕЊЕ” СРБА ИЗ ГОЈБУЉЕ У ПЕРИОДУ МЕЂУЕТНИЧКОГ „ПОМИРЕЊА”

Модел исељавања Срба са Космета, етнички несклад у послератном миљеу

У прикупљеним интервјуима испитаници села Гојбуља износе сведочења о међуетничким односима са косовским Албанцима, тренутном друштвено-политичком стању, страховима и зебњама кроз које пролази српска заједница. Проблеми српске свакодневице, с друге стране, рефлектујући међуетничку релацију, генеришу опште стање правне депривираниости за коју су у последњих десет година одговорни не само међународни актери (УНМИК, ЕУЛЕКС, КФОР, ЕУ), већ и институције у Приштини које су, преузевши

улогу међународног правног актера са ограниченом независношћу, прихватиле међународно-правну обавезу заштите „националних мањина”, у овом случају Срба на Косову и Метохији. У првим пасусима испитаници образлажу питање опстанка српских заједница чиме се истиче „преламање” српске националне политике на Косову у савременом периоду:

„Као и свуда, исти је случај и са Гојбуљом. Била је етнички чисто српска до 2009/2010, све до тренутка када је први Србин продао земљу и кућу Шиптару.⁴ До тада није било продаје нити је било Шиптара у околини нити у суседству. Вероватно је продавац куће из неког ината према нама, према Србији и српској политици уопште, продао земљу и кућу Шиптару, који је дошао и настанио се тако у центар нашег села. Дакле све су га Срби окруживали у насељу и он је без пардона дошао са две жене и деветоро деце. То им је био као почетни старт. Он је додуше од почетка био коректан према нама и ми смо га заправо прихватили. ‘Научио’ је српски језик, а његова деца су се играла са нашем у комшилуку. Сва деца су научила српски језик и готово потпуно се сјединила са нама”.

„Међутим, посматрајући ситуацију уназад ја мислим да је то био неки њихов експеримент да после проглашења независности покушају да се интегришу међу Србе и да их на тај начин отерају, јер Гојбуља није једино српско село које може да сведочи о оваквом случају. Као да је то био њихов пројекат, да виде како ће Срби да реагују, да ли ће бити проблема и сл. Па, пошто је све успело, зашто он касније не би довео ту своје комшије Шиптаре и проширио се правећи тако од етнички српског села – албанско. Ја бих рекао да су њега изабрали из косовске Владе и да су му дали новац из њиховог фонда за ‘УЧК’ ветеране, како би покушали да доврше оно што су започели 1999, и 2004, и 2008. године, а то се односи на етничко чишћење Срба. Само сада иду лукавијим и перфиднијим методама. Тај први Албанац који је купио кућу у центру села је првих годину дана можда и две, живео само са својом породицом, међутим након тога је кренуло да се шири албанство као ‘заразна болест’. После је кренула масовно и наша продаја и њихов долазак, прво они (*Срби-прим. аут.*), који нису били ту, после њих они који су се временом селили да би на крају продавали и они који су

⁴ Сви термини у изјавама испитаника преузети су изворно, као и сам језички стил који саговорници користе у свакодневном животу.

успели да се снађу на северу или у централној Србији” (Гојбуља – Вучитрн, мушкарац рођен 1975. године).

Као што се може видети у интервјуу, Срби се на Космету и даље сусрећу са „старим проблемима”. Они се односе пре свега на присилно континуирано исељавање слично оном из османско-комунистичког периода. Уцене и различити видови притисака присутни су вековима у рукама албанске заједнице, али се сада одвијају под међународном управом и под плаштом „нормализације међуетничких односа”. Осим појединачног и самоиницијативног једностраног етничког пренапучавања албанског становништва у близини или у средишту српских села, заступљене су и бројне институционалне одлуке Европске уније и ПИС, који реализују пројекте изградње стамбених објеката неретко на српској државној или приватној имовини (RTS 2018) чиме се у позадини „нормализације” спроводи стратешка национална политика (Aritonović 2010). Као што је саговорник добро приметио, актуелни су и фондови ПИС намењени „ратним ветеранима ОВК”, неретко коришћених у сврху неког облика притисака и протеривања Срба са КиМ. Током теренског истраживања често се могло чути да су ти фондови намењени (*или се често у том облику реализују*) куповини српског земљишта и кућа како би се на тај начин ширила албанска етничка групација и тиме стварало моноетничко самопроглашено Косово. Следећи испитаник додатно разрађује наведени проблем:

„Исти пример као и са Гојбуљом је село Мироче које се налази недалеко од нас. У њему је живело око 15 породица до недавно. Говоримо о проширеним српским породицама, која су као раније задруге имале по неколико породица у оквиру једне куће. Дакле, браћа са својим женама и децом, обавезно су ту и њихови родитељи а неретко зна да буде ту још неки члан из шире породице, неудате сестре, тетка и сл. Тако да је једна кућа могла да броји и по десетак чланова, па је у Мирочу од прилике било око 100 Срба. У селу није никада било Албанаца, већ су касније почели да врше насртаје на Србе и тако успели да се ту настане. Заправо је у селу дошао само један Албанац и узурпирао све српске куће. Било је ту неколико кућа које су биле напуштене и он је дошао уселио се и почео да шири своју ограду ка комшилуку. Просто, почео је да користи сваку њиву која није била обрађена а наравно српска је, али њега нико не може да истера јер је наоружан и неретко прети. Тако он огради неку парцелу, било да му је близу те куће коју је освојио или не, и

тима онемогући Србима нити да раде своје имање нити да се врате у своје куће. Тако је иселио цело село Мироче и сада је то фактички све његово. Све је запосео и оградио, закуцао албанске заставе и то тако сада стоји. Ту сад више не може да дође ни ‘Јанко ни Марко’, да поврати своју земљу. Он рачуна да је то освојио, да је ‘купио’ и то је то. Изнад школе у Гојбуљи је исти тај Шиптар купио једно мало имање али је након тога запосео све остало поред њега, оградио и користи као да је његово, иако је то имање Срба из села који би хтели да га обрађују али не смеју да приђу од њега. Нажалост, то је прича како један Шиптар исељава цело село” (Гојбуља – Вучитрн, мушкарац рођен 1973. године).

„Читаво село Мироче заузела је једна шиптарска породица из суседног села Караче, око 230 хектара имовине 34 српских власника (пашњака, шума, објеката, воћњака и сл), који већ 25 година покушавамо да решимо преко локалних органа власти и судова, па све до заштитника грађана, ЕУЛЕКС, УНМИК, и ОЕБС, али помоћи нема. Е сада, ова пракса можда наизглед не би била чудна на Косову у послератном периоду, али данас, поред свих споразума Београда и Приштине, поред присуства свих међународних актера овде који се хвале ‘владавином права’, ‘демократским Косовом’, и КФОР рекламама како су ту ‘да би нас штитили’, па заиста је невероватно да упркос свему наведено толеришу насиље. Доказ да албански узурпатор подржан од стране косовских институција јесте да редовно добија субвенције Владе тзв. Косова за обраду српске земље. Питање је, коју документацију достави на конкурс, највероватније да је све фалсификовано уз знање косовских судова. И УНМИК и ЕУЛЕКС су потпуно упућени у проблем, али реакције нема. Било је случаја да нам се због покретања поступка прети и на косовским судовима. Тиме стварамо ризик потенцијалног хапшења за наводне ратне злочине, по којима се хапсе сви Срби који не продају своја имања на Косову. Занимљиво је да Косовска агенција за упоређивање и верификацију имовине не реагује у овом случају, али се зато на Северу сада узимају Србима државни локали и имовина. Све је овде и 25 година након рата у јеку албанизације под ЕУ и НАТО покровитељством. Истим методом тај човек данас окупира и Гојбуљу” (Вучитрн – Гојбуља, мушкарац рођен 1955. године).

У интервјуима испитаници кажу да насиље над Србима узрокује колективно исељавање српске заједнице са Косова и Метохије. Уколико занемаримо сасвим агресивно и недолично

понашање појединаца, који можда у појединим посебним случајевима имају неки облик институционалне подршке, потребно је запитати се како је могуће да се овакав терор над Србима спроводи, уколико је западни део међународне заједнице инсталирао своје структуре безбедности, посебно ЕУЛЕКС судове, али најпре читав сијасет приштинских институција произашлих као резултат/последица бриселских преговора? Дакле, српско судство, српски МУП са цивилном заштитом и низом других институција, интегрисан је у косовски систем, не би ли се коначно решио проблем безбедности, пре свега српске заједнице; уједно и „задовољили” неправни интереси албанских „ратних елита” и евро-америчких промотера косовске независности. Упркос томе, свакодневни проблеми Срба сведоче о дерегулацији косовског институционалног система, али и о контрадикторности међународних уговора и политике дијалога. Пре се може закључити, посматрано дугорочно, да је читав процес „нормализације односа”, бар са приштинске и евро-америчке стране, усмерен на довршавање пројекта започетог у ратним годинама, усмереног на окончање програма моноетничког самопроглашеног независног Косова, нешто доцније, Велике Албаније (Despotović 2017), а који је у ширем временском интервалу подударан са тренутним геополитичким и геостратешким интересима евро-америчких сила (Ђурковић 2014). Мада, катастрофална друштвено-политичка ситуација последица је и „кооперативног и конструктивног” понашања Србије у дијалогу, током којег се на неретке ултиматуме и притиске одговарало снисходљиво, иако се непосредно преговарало не само о статусу српске заједнице, већ и о националним и идентитетским интересима српске нације (Шуљагић 2022). У датом контексту крећу се и размишљања других испитаника:

„Читава ситуација у којој се Срби налазе веома је комплексна. Продаје имања је било увек, али се она сигурно убрзала од када је Србија интензивније кренула са дијалогом. Све је то последица која је уследила од српске државне политике, како је она нама показивала да је дигла руке од нас и како се она повлачила из институција одавде, тако смо се и ми, односно читав народ са југа Космета, повлачили и распродавали ко је шта имао. Иако ја очекујем да народ сам опстане и буде чврстог националног карактера, то ипак није могуће без подршке своје државе” (Гојбуља – Вучитрн, мушкарац рођен 1971. године).

„Радим у Основној школи ‘21. новембар’ у селу Гојбуља и оно што ја могу да кажем јесте да је словенски КФОР релативно присутан и да нас редовно обилази са намером да нам на неки начин скрене пажњу да брину о безбедности Срба на Косову. Међутим, иако су војници према нама фер и коректни, никада није дошло до реаговања. Просто, постоји много случаја где су нам децу злостављали, јурили псима. Када нам албанска деца узурпирају школско двориште ми нашу не пуштамо да се играју. Имања, па и читава села су узурпирана људима. Школа нам је демолирана много пута, никада нико није одговарао. Крадена је опрема и компјутери, ломљени прозори, исписивани графити ‘УЧК!’, 25 година након рата и наде за смирењем, а ми и даље пратимо децу када иду у школу. Тај КФОР је само обећавао.” (Гојбуља – Вучитрн, жена рођена 1993. године).

Бриге и зебње испитаника усмерене су на исход дијалога Београда и Приштине, који, судећи по њиховим изјавама, не иде жељеним током. Страхови и проблеми српске заједнице настали су због чињенице да десетогодишња интеграција судства и полиције, уз сву пратећу институционалну инфраструктуру ЕУ и УН на Косову, до данашњих дана није решила ниједан проблем везан за питања узурпираних имовине српског народа. Према Споразуму, уз то је ишло и повлачење српских институција, што је код српске заједнице проузроковало додатне страхове наводећи је на помисао да је сада препуштена истим оним људима који су их бомбардовали и насилно протеривали из својих села и градова. Немогућност повратка, уз све расположиве доказе и очигледност узурпираних парцела и кућа (Filipović 2021), демотивише Србе на борбу за опстанком и тиме је, између осталог, као на примеру Гојбуље, у пракси резултирало расељеништвом читавих заједница.

Институционално питање, безбедност и комшијски односи

По правилу, последњих деценију или две, дало се чути од међународних али и од приштинских представника, да је главни проблем нестабилности у покрајини тзв. „паралелни институционализам”, према томе и двострукост стандарда, што је у пракси резултирало бројним сукобима манифестованих на међуетничкој релацији. Иако уз мало или нимало наде, Бриселски споразум потписан је као правно обавезујући у настојању да се

реше основни међуетнички проблеми. Међутим, пракса указује да се упркос преговорима насиље над Србима није смањило, већ наставило и у периоду „помирења”:

„Прошле године смо испраћали госте са славе Свети Никола и том приликом се на станици сретнемо са комшијама Србима. Чекајући аутобус почели смо да разговарамо, онако уобичајеним тоном. У једном тренутку зачула се вика и псовке комшије Албанца, који није био тако близу да му засмета наша прича, наравно није ни могао да нас чује, али просто, видео је скуп Срба и то му је засметало и док није дошао аутобус чула се његова врева. Знамо да на такве ствари не треба обраћати пажњу, али вам срце ипак заигра. Чим нема закона нема ни решавања таквог дела. Мада, и да има закона, незгода је зато што они имају подршку у њиховим институцијама” (Гојбуља – Вучитрн, жена рођена 1959. године).

„Има наших људи интегрисаних у албанске институције, полицајаца, општинских службеника и тако даље. Али то у пракси не доприноси међуетничкој релаксацији. И даље је присутан отклон према њима, деца нам се не друже, склањају се и беже када виде да долазе албанска деца. Значајна трвења се преносе и са телевизије непосредно међу нама. Када се год догоди неки инцидент на релацији Београд – Приштина, то се осети овде. Одмах имате иживљавање већине над мањином. Управо зато су бројна деца из Гојбуље уписују у вртиће и школе на северу Космета. Косовска полиција никада није реаговала правовремено и са намером да се неки случај реши, а да у томе не превагне етницитет као примат на основу кога се суди. Исто је и што се тиче судова, ми не можемо да истерамо Шиптара који нам сече шуму, упркос свим документима и ‘тапији’ коју имамо. Једном приликом смо их ухватили на делу са полицијом и Еулексом. Међународни ‘играчи’ само посматрају, нема реаговања.” (Гојбуља – Вучитрн, жена рођена 1979. године).

Проблеми српске заједнице говоре о бројним облицима насиља Албанаца упркос решавању институционалног паралелизма који је постојао до почетка бриселских процеса. Српска заједница није добила потребну заштиту од стране приштинских, али ни од европских и међународних институција као медијатора у споразумима. Посебну забринутост представља чињеница да је насиље заступљено у институционалном сектору (полиција, судство, управа). Оно се манифестује оглушивањем на притужбе Срба за почињена недела Албанаца, чиме је директно насиље (*узуртирање имовине, физички*

и вербални напади), додатно мотивисано са крајњим циљем, како су испитаници закључили, исељавањем српске заједнице са вековних огњишта. Комшијски односи нису добили на квалитету иако је интеграција српских безбедносних и судских структура у косовске, завршена. Тим пре се може закључити да је ултимативно спровођена бриселска интеграција (Janev 2013) била предмет политизације приштинских и европских актера, која се у пракси манифестовала у виду решавања институционалног сукоба (*паралелизма*) Србије и самопроглашеног независног Косова. Тиме је српска заједница и њена културна (*православна*) баштина остала „огољена” и незаштићена пред континуираним албанским екстремизмом.

Правна депривираност српске заједнице у „пост-споразумном” амбијенту – Питање могућности заштите и опстанка Срба на КиМ

Осим институционалног покривања директног албанског насиља, неретко се дешавају бројне институционално-правне злоупотребе, онемогућавајући Србима, не само да поврате узурпирано, већ и да задрже постојећу имовину. На пример Филиповић наводи да је током 2021. године на Космету поднето више од 70.000 захтева за повратак имовине, али је проблем повратка заглабљен између неефикасности косовског судства и општег институционалног одбијања да се проблем имовине реши (Filipović 2021). Процес узурпирања српске имовине код испитаника се региструје као притисак усмерен на њихово исељење.

„Мој пријатељ је имао сличан конфликт са Шиптарима на северу где има стан и за њега уредне папире. Међутим, ситуација је при косовском систему толико илегална да је дошао Албанац који је уз телефонски рачун, који је пријавио на адресу тог стана и потом уз два сведока направио папире код косовских институција да је стан заправо његов. Тако је он покушао да узме стан чије је власништво регулисано још пре рата. Дакле, још увек постоји доста српске земље, српских станова и остале имовине па је сада актуелан притисак на томе – пронаћи било какав начин да на папирима више не стоје српска имена нити имена институција Републике Србије” (Гојбуља – Вучитрн, мушкарац рођен 1985. године).

„Јасно је да је и наш опстанак везан за опстајање српских институција, у складу са тиме је и текло опадање националног

духа. Како је исељено село Мироче, тако је кренула и Вучитрска Бањска, истим принципом и Гојбуља, па смо ми тада, схвативши како све иде, причали и Прилужанима,⁵ да ће се исто њима десити, али ни они, због своје бројности и снажног патриотског духа, у то нису веровали. Како их је убрзо задесила иста прича као и нас, сада и они причају више о продаји имања него о останку, српству или неким свакодневним темама. Посматрајући из садашње позиције нестанак српских села, Прилужје је кренуло да се исељава па то неће мимоићи ни север” (Гојбуља – Вучитрн, мушкарац рођен 1969. године).

Осим институционалне подршке албанских малверзација за против-правним узурпирањем српске имовине која је, како је наведено у интервјуу, намењена вршењу притисака на Србе, не би ли убрзали свој одлазак и тиме поспешили иначе велике миграције српског становништва, на делу је последично свим наведеним притисцима и општа (де)колективизација српског народа на Космету. Судаћи према добијеним изјавама, слабљење патриотског осећања везано је за повлачење српских институција, а самим тим и за одсуство правно-политичке подршке коју је до пре 15 година у већој мери имала српска заједница. Процес (де)колективизације (упоредити Попић 2021) у овом случају манифестује се преко продаје српских имања и српских кућа косовским Албанцима, преко значајног исељавања српског становништва, али и недостатка мотивације (*услед укидања српских институција*), да се на Космету дугорочно планира будућност.

КА ЗАКЉУЧИВАЊУ

Дуготрајност међуетничких несугласица Срба и Албанаца на Космету у последњој деценији коначно је (*бар према споразумима*), добило прилику за компромисним решавањем старих неспоразума. Амбијент тзв. помирења и нормализације односа напokon је под арбитражом светских промотера „демократије” најавио смиривање националних страсти и промовисао квалитетније међуодносе засноване на трговини и сарадњи. Сврха потписаних споразума

⁵ Становници новоосноване Општине Прилужје, измештеној из Вучитрна, највеће је и најраспрострањеније село у околини, и броји око 1500 Срба, од некада 3000 мештана. Село је такође до недавно било моноетничко, настањено Србима, али је процес „развијања” српске заједнице у току и тиме село Прилужје дели судбину Гојбуље, односно свих српских заједница на Косову и Метохији.

се у крајњој линији сводила и на то да се реше спорна питања послератног амбијента етничке нетрпелјивости. Међународно правна обавеза тзв. Косова настала признавањем и инсталирањем приштинских институција, чак и на подручју Севера покрајине, крајње је исполитизована у циљу решавања проблема „двоструког институционалног паралелизма”, при чему се насиље над српском заједницом није санкционисало.

Вучитрнска Гојбуља само је један пример „модела тихог етничког чишћења” српског народа са Космета који се одвија под плаштом тзв. нормализације односа и помирења у оквиру бриселских преговора. Данас је, генерално стара популација Срба стационирана у 32 куће, за разлику од 99 домаћинстава у којима су живели до пре рата. Утврђено је да данас у Гојбуљи има једанаест продатих кућа (*косовским Албанцима*) у којима не живи нико. Саговорници истичу важну ствар по међуетништво на тзв. Косову, а она је у вези са дугорочним трендом који је током рата на Космету био карактеристичан за „ОВК” која је прикупљала порез од косовских Албанаца из иностранства. Тиме би се „порезом за независност” допринело реализацији борбе за стицање независности. Чест је пример где куповину српских кућа обавља албанска популација која је дугорочно настањена у западној Европи или Америци. Забележено је и то да бројни купци нису приликом куповине гледали предмет продаје, већ су преко адвоката извршили купопродају и никада се више након тога нису појавили у селу. Када би их српске комшије питале зашто купују српске куће и земљу (чак и шикаре), косовски Албанци би прикривали мотив куповине. Чак 22 куће⁶ напуштене су од стране српског становништва, а да притом имовина још увек није продата. Дакле, у питању је потенцијална продаја српске имовине. Тренд иселавања је незауостављив, а саговорници кажу да је он интензивирао посебно у периоду од када су почели дијалози Београда и Приштине. Амбијент препуштања српског народа албанским институцијама беспоговорно је утицао на то да становништво села за непуних 15 година, од када је започета продаја српских кућа и имања, са 99 кућа буде сведено на 32 домаћинстава из којих данас само један ученик похађа сеоску школу.

⁶ Перцепирани број српских кућа пре рата 1999. године не слаже се са бројем кућа из пописа из Гојбуље. Према попису из 1991. године, Гојбуља има 84 српске куће, док испитаници наводе број од 99 српских кућа у предратном периоду. Размимонлажење у цифрама последица је пребрајања породица које су живеле у српским домовима, те је случај да у једној кући живе две породице утицао на перцепцију коју су дали саговорници.

Амбивалентан однос према међуетничкој реалности показују и следећи подаци. Према званичном попису које су спровеле ПИС, данас у Гојбуљи живи 588 становника албанске националности (*попис је бојкотован од стране Срба*), због чега се тачан број становника овог села не зна. Међутим, саговорници сведоче да село настањује тек 19 породица у којима живи албанско становништво. Утисци са терена указују да село не настањује више од 50 становника албанске националности, што је у драстичној контрадикторности са подацима из пописа. Разлог се може наћи у жељи да се прикаже континуитет демографског раста ове популације, што иде у прилог заузимању стратешке позиције у дијалогу са Србијом, или пак, уписивању становника који тренутно не живе у селу. Било како било, бројка од 588 становника албанске популације не одговара ни структури ни мобилности становништва која би у селу била приметна.

У постратном периоду, српско становништво села сведено је са 400–450 на око 70 старијих Срба у селу, што је допуњено насељавањем Албанаца из периода 2009/2010. Попис на Косову и Метохији није одрађен 2001. године, те је број назначен према изјавама саговорника и креће се према тренду који је забележен у попису из 1991. године. На исти начин је пребројан данашњи број Срба у Гојбуљи. Принудно исељавање српског становништва довело је до тога да школу данас неретко уписују ученици из околних села, чиме се надомештава њихов број и број радних места наставника. Тим приступом се на један вештачки начин одржава живот Срба на Космету, где се радници искључиво запошљавају у јавном сектору. Здравствена заштита и просветни систем су једине институције које данас функционишу при српском систему.

Уз незауостављиво насиље Албанаца, дугорочно је формиран феномен „самоиницијативног повлачења” (де)колективизације српског народа, детерминисаног, између осталог, и укидањем српских државних структура. Такође, допринео је и шири контекст јер није радило на развијању тржишне привреде, приватног сектора, те осмишљавања посебног модела развоја за преостале српске општине на Косову и Метохији. Осим српских општина стационираних јужно од Ибра, албански екстремизам, захваљујући „бриселској интеграцији”, преусмерио се и тиме детерминисао „колективни север” на исељавање и планирање будућности у централној Србији (Вешић 2015). Село Гојбуља, Општина Вучитрн на презентован начин представља једно од бројних села на Космету сасвим перфидног

и насилног протеривања српског народа под надзором САД и ЕУ. Заузимање српских општинских зграда и војно-полицијска окупација српског народа од стране албанских специјалних формација на Северу, није утицала на то да Влада Србије обустави имплементацију раније потписаних споразума за које је генерално утврђено да иду на уштрб опстанка српске заједнице (Споразум о енергетици, чланство Косова у Централноевропском уговору о слободној трговини [ЦЕФТА]). Поражавајуће је такође да је споразум о Заједници српских општина [ЗСО] потписан 2013. године још увек сторниран од стране приштинских власти, а у међувремену су се догодили бројни догађаји који су неоспорно утицали на ток дијалога. Мада је тзв. Косово примљено у ЦЕФТА, политичком трговином није издејствовано да се поново успостави рад Поште, српских банака и функционисање динара као званичне валуте Републике Србије на Космету. Наведено понашање већ у добром делу исцртава будући модел Заједнице који не буди претерану наду о опстанку српског народа на Космету. Очигледно се ради о моделу у коме ће Срби имати само надзор у процесу доношења закона институција из Приштине. Како су искључене могућности да ЗСО има извршну и законодавну власт (Radovanović 2024), искључена је и опција да српске општине могу приложити вето на одлуке Приштине. Сваки модел у коме Срби имају само надзорну улогу, искључује било какву могућност дугорочног опстанка српске заједнице на овом простору. Притом, интеграција српских институција без могућности њиховог опстанка на територији Космета, говори о потпуном поштовању територијалног интегритета ове парадржаве (Rosi 2014). Дугорочно то не може резултирати конкретнијој рехабилитацији економског и општесоцијалног живота српског народа. Сходно томе, афирмација међуетничке свакодневице на Косову детерминише усмеравање текућих дијалога ка кредибилнијем преговарању које ће уврстити српску заједницу и њену баштину у ред конститутивних чинилаца са правоснажном структуром и директним везама са институцијама Републике Србије.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Башчаревић, Иван. 2016. „Однос српске интелигенције осамдесетих година двадесетог века према косовском миту као топосу националних интереса.” Докторска дисертација. Универзитет у Београду: Филозофски факултет.
- Богдановић, Димитрије. 1986. *Књига о Косову*. Београд: САНУ.
- Бошковић, Мило. 2012. *Кривично Право*. Нови Сад: Прометеј.
- Влада Републике Србије. н.д. „Бриселски споразум.” *Влада Републике Србије*. <https://www.srbija.gov.rs/specijal/283757>
- Вукадиновић, Игор. 2020. „Аутономија Косова и Метохије у Србији (1945–1969).” Докторска дисертација. Универзитет у Београду: Филозофски факултет.
- Вучинић Нешковић, Весна. 2013. *Методологија теренског истраживања у антропологији: Од нормативног до искуственог*. Београд: Српски генаолошки центар.
- Деспотовић, Љубиша. 2017. „Геополитичка судбина Косова и Метохије – између евроатланске окупације и пројекта Велике Албаније.” *Политика националне безбедности* 8 (2): 29–48. DOI: 10.22182/pnb.22017.2.
- Ђорђевић, Милош, и Божидар Зарковић. 1977. *Основна школа у Гојбуљи (1926–1996)*. Приштина: Народна и универзитетска библиотека.
- Ђурић, Марко. 2019. „Извештај о Дијалогу Београда и Приштине, који се води уз посредовање Европске уније, за период од 2013. године до маја 2019. године.” *Народна скупштина Републике Србије*. 23. мај 2019. http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/akta_procedura/2019/02-1719_19_Izvestaj.pdf.
- Ђурковић, Миша. 2014. „Европске интеграције Србије између нормативизма и геополитике.” *Култура полиса*, посебно издање 89–107.
- Ђурковић, Миша. 2024. *Конструисање синтетичких нација*. Београд: Catena mundi.
- Јанев, Игор. 2013. „Бриселски споразум и проблем виртуелног признања Косова и Метохије.” *Српска политичка мисао* 42 (4): 287–309. DOI: 10.22182/spm.4242013.15.

- Канцеларија за Косово и Метохију. н.д. „Први споразум о принципима који регулишу нормализацију односа.” *Канцеларија за Косово и Метохију*. <https://www.kim.gov.rs/p03.php>.
- Костић, Коста. 1922. *Наши нови градови на југу*. Београд: Српска књижевна задруга.
- Медојевић, Јово, и Саша Милосављевић. 2022. „Уништавање српских цркава и манастира на Косову и Метохији од 1999. до 2022. године: културно-географске детерминанте.” *Зборник радова Филозофског факултета* 52 (4): 237–256. DOI: 10.5937/zrffp52-40045.
- Николић, Олга. 1996. *Српске школе у Вучитрну 1828–1912*. Приштина: Институт за српску културу.
- Нушић, Бранислав. 1902. *Косово; Опис земље и народа*. Београд: Просвета.
- Петровић, Ружа, и Марина Благојевић. 1986. *Сеобе Срба са Косова и из Метохије: резултати анкете спроведене 1985–1986. године*. Београд: САНУ.
- Попис 1991. н.д. „Књига први резултати 1991.” <https://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G1991/pdf/G19914026.pdf>.
- Попић, Снежана. 2021. „(Де)конструкција колективног идентитета на Косову и Метохији.” Докторска дисертација. Универзитет у Нишу: Филозофски факултет.
- Прибићевић, Огњен. 2012. „Србија између ЕУ, Косова и Метохије и предстојећих парламентарних избора.” *Српска политичка мисао* 35 (1): 187–210. DOI: 10.22182/spm.3512012.10.
- Радовановић, Ђорђе, и Филип Обрадовић. 2020. „Од идеје до праксе; бриселски споразум и косовско-метохијска свакодневица.” *Баштина* (52): 351–363. DOI: 10.5937/bastina30-29157.
- Самарџић, Слободан. 2018. *Трагедија Косова и Метохије*. Београд: Catena Mundi.
- Симић, Мирјана. 2021. „Српско школство на Косову и Метохији у периоду од 1878 до 1912.” Докторска дисертација. Универзитет у Приштини с привременим седиштем у Косовској Митровици: Филозофски факултет.
- Симовић, Дарко, и Тијана Шурлан. 2014. „(Не)правна природа бриселског споразума.” *Српска политичка мисао* 46 (4): 141–157. DOI: 10.22182/spm.4642014.8.

- Станковић Пејновић, Весна. 2018. „Нестајање Југославије на тржишту глобалног капитала.” *Социолошки преглед* 52 (4): 1476–1500. DOI: 10.5937/socpreg52-18097.
- Суботић, Момчило. 2008. „Космет између силе и права.” *Политичка ревија* 15 (1): 39–56. DOI: 10.22182/pr.1512008.3.
- Суботић, Момчило. 2020. „Ка ‘неславној’ завршници ‘косметског’ питања.” *Политичка ревија* 65 (3): 127–154. DOI: 10.22182/pr.6532020.6.
- Урошевић, Атанасије. 1938. „Вучитрн: антропогеографска монографија.” *Гласник скопског научног друштва* (19): 215–230.
- Урошевић, Атанасије. 1965. *Косово*. Београд: Научно дело.
- Чавошки, Коста. 2019. *Наше за наше*. Београд: Catena Mundi.
- Шуљагић, Сања. 2022. „О савременим покушајима поништавања српског идентитета на Косову и Метохији.” *Национални интерес* 43 (3): 9–49. DOI: 10.22182/ni.4332022.1.
- Andreulopoulos, J. Georg. 2024. “Ethnic cleansing.” *Britannica*. 2 December 2024. <https://www.britannica.com/topic/ethnic-cleansing>.
- Aritonović, Ivana. 2010. „Svakodnevni život i samoorganizovanje meštana u srpskoj enklavi Priluzje na Kosovu i Metohiji.” *Baština* (29): 187–205.
- Bešić, Miloš. 2015. *Stavovi Srba sa Severa Kosova o aktuelnim problemima na Kosovu i posebno prema Zajednici srpskih opština*. Београд: Forum za etničke odnose.
- Branković, Srbobran. 2009. *Metodi iskustvenog istraživanja društvenih pojava*. Београд: Универзитет Megatrend.
- Filipović, Jovana. 2021. „Na Kosovu 70.000 slučajeva uzurpirane imovine.” *Danas*. 8. oktobar 2021. <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/advokat-na-kosovu-70-000-slucajeva-uzurpirane-imovine/>.
- Giljferding, Aleksandar. 1972. *Putovanje po Hercegovini, Bosni i Staroj Srbiji*. Сарајево: Veselin Masleša.
- Hadžibegić, Hamid, Adem Handžić i Ešref Kovačević, ur. 1972. *Oblast Brankovića-opširni katastarski popis uz 1455. godine*. Сарајево: Оријентални институт Сарајево.
- Hobsbawm, Erik. 1993. *Nacije i nacionalizam; program, mit, stvarnost*. Загреб: Novi Liber.
- Milić, Vojin. 2014. *Sociološki metod*. Београд: Zavod za udžbenike.

- Mitrović, Ljubiša. 2000. *Novi svetski poredak i Balkan*. Niš: SKC.
- Mladenović, Nikola. 2014. „Srpska kosovska politika: model igre i mešovite strategije.” *Godišnjak Fakulteta političkih nauka* 8 (12): 41–58. DOI: 10.5937/GodFPN1412041M.
- Munivrana Vajda, Maja. 2011. „Etničko čišćenje kao oblik genocida? Hrvatsko zakonodavstvo i praksa u svetlu međunarodnih izvora.” *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 61 (6): 1921–1948.
- Petrović, Vladimir. 2007. „Etnicizacija u reči i nedelu. Represija i njena naučna legitimacija.” *Hereticus, časopis za preispitivanje prošlosti* 5 (1): 11–36.
- Radovanović, Đorđe. 2024. “In the whirlpool of Albanian violence: from the ‘Brussels peace project’ to ethnic engineering of the Serbs.” In *The Dynamics of Modern Legal Order, International Scientific Conference*, ed. Srđan Radulović, 161–176. Kosovska Mitrovica: University of Priština Faculty of Law in Kosovska Mitrovica.
- Rossi, Michael. 2014. „Ending the impasse in Kosovo: part it ion, decent realized ion, or consociate nationalism?” *The Journal of Nationalism and Ethnicity* 42 (5): 867–889. DOI: 10.1080/00905992.2014.937683.
- RTS. 2018. „Imovina Srba na Kosovu – Pravosuđe na strani uzurpatora.” *RTS*. 30. oktobar 2018. <https://www.rts.rs/vesti/politika/3222160/imovina-srba-na-kosovu--pravosudje-na-strani-uzurpatora.html>
- Sekulić, Vesna. 2001. „Pogromi nad srpskim stanovništvom Vučitrnskog kraja krajem XIX i početkom XX veka.” *Baština* (12): 179–192.
- Vladislavljević, Nebojša. 2011. „Etničko čišćenje.” *Politički život* (1–2): 107–111.
- Youtube. 2024. „OŠ ‘21. novembar’ Vučitrn–Gojbulja.” *TV MOST*. Maj 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=1kDuMsD0Qr8>.

Dorđe Radovanović*

*University of Pristina with temporary headquarters in Mitrovica,
Department of Sociology*

Ivan Baščarević**

*University of Pristina with temporary headquarters in Mitrovica,
Department of Sociology*

A MODEL OF “QUIET ETHNIC CLEANSING” OF SERBS FROM KOSOVO AND METOHIA IN THE PERIOD OF “RECONCILIATION”: THE CASE OF VUCITRNSKA GOJBULJA

Resume

The example of the enclave of Gojbulja describes the broader picture of the disenfranchisement of the Serbian community in Kosovo and Metohija. First, we present the history of Serbian-Albanian relations in the Vuchitrna area, emphasizing the importance of the medieval Serbian state in Kosmet, followed by an analysis of inter-ethnic relations in modern times, in the period when historical conflicts finally got a chance for reconciliation. The article, based on the interviews obtained from the ethnic Serbs from the village of Gojbulja, analyzes the social status they have thirteen years after the signing of the first agreements that were supposed to reduce ethnic tensions in Kosovo. The period of “normalization of relations” between Belgrade and Pristina, which began in 2011 and gained political significance in 2013, concluding with the Brussels Dialogue, did not contribute to the revitalization of inter-ethnic relations. In the interviews,

* Email address: djordje.radovanovic@pr.ac.rs; ORCID: 0000-0002-8266-4219.

** Email address: ivan.bascarevic@pr.ac.rs; ORCID: 0009-0006-8869-5135.

it can be seen that the Albanians still threaten the Serbian community and that in the long term, it is forced to emigrate, first of all because of all kinds of threatened human rights, but also because of the unsuccessful integration into the Kosovo system, which is why the parallel life is still Serbian, everyday life in Kosovo. The material obtained through a semi-structured in-depth interview confirms the basic assumption of the research that “negotiations on reconciliation” did not contribute to the normalization of relations. Still, violence against Serbs is carried out even after their integration into the Kosovo system, whereby the model of “quiet ethnic cleansing” of the Serbian people under the arbitration of the Western part of the International Community is represented. And the European Union.

Keywords: *Vučitrnska Gojbulja, Kosovo and Metohija, “Kosovo”, Brussels Agreement, “silent ethnic cleansing” of Serbs.*

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

316.334.2(082)

327(100)(082)

327::911.3(082)

ПЕРСПЕКТИВЕ политичких наука у савременом друштву :
[зборник радова]. 3 / приредили Милица Стојчић, Саво Симић.
- Београд : Институт за политичке студије, 2025 (Београд : Донат граф).
- 456 стр. ; 24 cm

Тираж 50. - Стр. 9-10: Предговор / Милица Стојчић, Саво Симић.
- Напомене и библиографске референце уз текст.
- Библиографија уз сваки рад. - Summaries.

ISBN 978-86-7419-415-7

- а) Политичке науке -- Зборници
- б) Међународна политика -- Зборници
- в) Геополитика -- Зборници

COBISS.SR-ID 167352073